

L'INFANT ADOPTAT A L'ESCOLA

sessió de treball per a educadors, 18 d'octubre de 2007

1. Possibles factors de risc a l'adopció: la fractura biogràfica

En tot infant adoptat hi ha una història prèvia de pèrdua: les persones que l'han engendrat no han pogut o volgut criar-lo. Les persones que han crescut en una situació de continuïtat biogràfica difícilment poden avaluar la inseguretat que comporta aquesta carència, i que es manifesta sobretot en els moments de canvi vital: l'ingrés a l'escola, l'adolescència, la decisió de crear una família...

En alguns infants adoptats poden donar-se, a més, altres factors de risc: salut fràgil, immaduresa neuronal, haver sigut víctima de maltractaments o abusos; no haver pogut establir vincles afectius amb cap persona adulta o haver patit pèrdues successives de vincles més o menys elaborats; temps prolongat d'abandó, de carència en les necessitats bàsiques o de cures inadequades...

No hem d'oblidar, però, que alguns infants mostren una gran capacitat de *resiliència*, o sigui, de sobreposar-se als factors adversos i convertir-los en oportunitats de creixement. Això és més probable que passi quan han tingut la possibilitat d'establir un vincle afectiu i personal positiu amb alguna persona que els hi ha fet de referent, i també depèn de la força interior o capacitat emocional de l'infant.

2. Seguretat, vinculació, por de ser abandonat...

La vinculació afectiva és, per als humans, la base des de la qual es pot comprendre el món i es pot desitjar d'intervenir-hi. La vinculació es conforma i consolida en els primers tres anys de vida, des de l'experiència de com són ateses pels adults, principalment per la mare o la "figura materna" substituïda, les necessitats bàsiques de l'infant. Les criatures que poden establir vincles segurs són confiades, creatives, amb desig d'explorar i aprehendre el món, i estableixen relacions socials positives.

Alguns infants adoptats han patit experiències negatives que li dificulten l'establiment de vincles segurs, i és a partir d'aquí que hem d'interpretar conductes aparentment contradictòries.

- La fase inicial de relació (amb els pares o amb els mestres), anomenada "lluna de mel", és adaptativa: l'infant busca l'aprovació de les persones adultes i la descoberta del medi en què s'haurà de moure.
- Passat algun temps, comença una etapa conflictiva, perquè necessita posar a prova la seguretat del vincle creat i ho fa amb rebequeries i comportaments inadequats.
- Posteriorment, introduirà algunes conductes regressives, impròpies de l'edat (voler anar a coll, fer la pipa...) que no han de ser vistes com un retrocés sinó com una mostra d'integració (de recuperació d'etapes perdudes).

En tot aquest procés, no podem oblidar que la por a patir un nou abandó ocuparà sempre una part del seu pensament, ja que tendeix a pensar que si el van abandonar va ser per la seva culpa, i interpretarà en aquest sentit qualsevol retret o càstig. Caldrà recordar-li, explícitament o de forma indirecta, que el seu abandó només és atribuïble als problemes dels adults i que tan els pares com els mestres distingeixen molt bé entre la seva persona i el seu comportament. Tan important és reforçar la seva autoestima com posar límits quan és necessari.

3. A cada edat es viu l'adopció de manera diferent:

Preescolar: el significat de les paraules

La seva història participa del mateix realisme màgic que els contes i fabulacions de tota mena; l'important és que es familiaritzi amb la terminologia de la família i de l'adopció ("mare adoptiva-mare biològica", "hogar, orfenat, etc –el nom del centre on va estar-) sense connotacions negatives, ni tampoc edulcorades; que incorpori a la cotidianeïtat idees com "estar a la panxa d'una altra mama/d'una senyora" (la terminologia que utilitzi la família), referències al país d'origen, etc. En aquest període, de socialització, cal aconseguir una bona integració en el grup classe, especialment si acaba de venir d'un centre d'acollida o institució on el seu referent bàsic eren els altres companys; en aquesta integració en el nou grup té un paper fonamental la o el mestre.

Primària: assumir la diferència

Els coneixements de ciències naturals i socials i altres matèries els porten a identificar la procreació com a origen de la família biològica i entenen què significa ser adoptat; poden sentir-se més o menys còmodes amb la seva diferència, segons el conjunt de les seves vivències anteriors i posteriors a l'adopció. Són conscients del dolor que comporta el seu abandonament i poden mostrar-se empàtics amb els sentiments i motivacions dels pares adoptius. És molt important parlar, donar missatges positius, acompanyar els sentiments que aflorin, així com incorporar el concepte de diversitat familiar a les activitats escolars en general, amb un criteri de transversalitat i de no excepcionalitat.

També és molt important procurar que els infants visquin aquesta època com el que és, un "període de latència" caracteritzat per la interiorització de les estructures: interès pels aprenentatges intel·lectuals, pels jocs i esports normativitzats, per l'organització en colles d'amics/gues... La pressió social (mediàtica, consumista) per convertir-los en adolescents prematurs en molts aspectes -més accentuada pel que fa a les nenes- pot desestabilitzar les criatures emocionalment més fràgils.

ESO: el dol per totes les pèrdues

L'adolescent adoptat/da afegeix, a totes les preguntes existencials (*qui sóc, d'on vinc, què puc esperar del futur*, etc) una d'específica: *qui podria haver sigut*. Ha de "passar comptes" amb dues famílies: l'adoptiva, que l'ha criat i la biològica, de qui té els trets físics però potser no en sap res... o res de bo. El seu mirall per a construir-se com a home o dona és la família adoptiva, però al mateix temps necessita distanciar-se'n per trobar-se a si mateix/a; i d'altra banda té por de repetir els paràmetres de comportament de les persones que l'han abandonat, com si d'una maledicció atàvica es tractés, i alhora desitja poder-les idealitzar. És molt probable que l'interès pels estudis quedi temporalment en segon terme, sobretot (però no només) en alumnes que ja havien tingut uns resultats escolars precaris al llarg de la primària.

Necessita més que mai recolzament per construir amb tots els elements de què disposa una identitat amb la que es pugui sentir còmode. L'establiment d'un vincle d'especial empatia mútua amb un membre del professorat, cosa que sovint passa al llarg de l'ESO, pot donar al noi o la noia l'oportunitat de "distanciar-se" i objectivar les seves vivències amb l'ajut d'un punt de vista adult, i per tant ha de ser valorat tant pel centre com pels pares.

4. Col·laboració família-escola

La nena i el nen adoptats necessitaran que tots els seus adults de referència li donin la seguretat bàsica: que no patirà un nou abandó. Això vol dir, sobretot, una gran complicitat pel que fa a les maneres de controlar i reconduir els seus desbordaments emocionals, remarcant-li en tots els casos que allò que mereix el nostre rebuig és un comportament concret i mai la seva persona.

D'altra banda, la família i l'escola tenen àmbits separats d'actuació en els quals no s'han d'interferir: els pares no han de crear dubtes als seus fills sobre la legitimitat de l'escola per organitzar la dinàmica escolar (horaris, aprenentatges...) ni qüestionar l'autoritat dels mestres; així mateix, l'escola no pot qüestionar davant dels alumnes ni l'autoritat parental, ni les creences o l'estructura familiar.

I, al mateix temps, la relació ha de ser prou fluïda perquè no hi hagin contradiccions i perquè els infants no trobin esclatxes de les que cap adult es responsabilitzi -ja sigui els deures, el trajecte casa-escola, les relacions amb els companys fora de l'aula...- Per a l'infant és important constatar aquesta complicitat, que es materialitza en les entrevistes, contactes telefònics, compromís dels pares amb les activitats escolars, AMPA, etc.

5. Dificultats escolars que poden donar-se

En general, i tal com ho confirmen els pocs estudis que s'han realitzat sobre el tema, el rendiment escolar dels infants adoptats és similar a la mitjana dels alumnes, en bona part a causa de l'especial interès i compromís de les mares i els pares adoptius; els infants institucionalitzats presenten deficiències molt més importants, atribuïbles a la més gran dificultat per vincular-se emocionalment a un nombre reduït i estable de persones adultes.

Tanmateix, no podem oblidar que l'abandó i les condicions de vida anteriors a l'adopció poden haver deixat seqüeles tant en l'estructura de la personalitat com en la capacitat d'aprenentatge, de manera que potser trobarem problemàtiques com ara:

- Manca d'autonomia, d'iniciativa, de motivació i de gust per començar i/o acabar les tasques.
- Reclamar l'atenció de l'adult, ja sigui en la contenció emocional, el reforç personal o l'ajuda en la realització del treball escolar.
- Aprenentatge irregular, sense ritme i amb grans diferències per àrees, i freqüents oblits d'allò après.
- Desmotivació escolar a causa dels fracassos repetits.
- Hàbits d'ordre, d'aprenentatge, d'esforç i de disciplina inestables.
- Dificultats d'atenció i concentració, descontrol del moviment.
- Dificultats de relació social.

Davant d'aquestes dificultats és imprescindible que els educadors responguin amb una atenció personalitzada, que vol dir:

- Especial atenció i acompanyament. No donar-li més autonomia de la que pot gestionar.
- Facilitar-li experiències exitoses, reconèixer-li l'esforç, donar-li temps...
- Treballar sempre amb normes clares i explícites.
- Felicitacions i correccions en temps real, reduir al mínim la valoració diferida.

6. Revisar el llenguatge, el gest i el to

Parlar de l'adopció requereix un llenguatge molt acurat: cal ser respectuosos amb totes les persones involucrades, sense edulcorar res.

L'abandó d'un infant pot succeir per moltes causes, que cal contextualitzar: hi ha situacions de guerra, de pobresa extrema, d'instabilitat... que fan del gest un acte d'amor, entregar-lo perquè sobrevisqui, perquè pugui ser atès i estimat; però també hi ha situacions d'horror, de maltractaments, de desatenció, que fan que calgui treure'n l'infant per la seva seguretat.

En els primers casos, si ho sabem o podem suposar-ho, donar aquesta informació a l'infant adoptat servirà per alimentar la seva autoestima; però també pot estimular el que se'n diu "la culpa del supervivent" (*quin dret tinc a estar bé si ells no hi estan?*)

En els segons casos, si els pares en tenen informació, precisa o aproximada, què han de fer: donar aquesta informació al fill o filla, ja que es tracta de la seva història? o bé estalviar-li, per no augmentar el seu dolor? N'han de parlar amb els mestres perquè entenguin millor el comportament del seu alumne? O reservar-s'ho per protegir la intimitat del menor? I a més: com es pot parlar respectuosament d'uns pares maltractadors? però també, com es pot parlar malament al fill d'aquelles persones que, tanmateix, són l'origen de la seva vida?

Totes aquestes són qüestions que en algun moment les famílies voldran compartir amb vosaltres, i és important haver-hi reflexionat. Pel que fa a la classe, tant la nena o nen adoptat com les seves companyes i companys han d'escoltar en tot moment un llenguatge respectuós amb les persones i implacable amb els comportaments d'agressió, i per a aquesta finalitat és molt més important el to de veu i el llenguatge corporal que les paraules que utilitzem (no podem oblidar que "el text" d'allò que diem suposa més o menys el 10% de l'acció comunicativa oral)

7. Tolerància zero a tota discriminació, atenció als problemes del discriminador.

És probable que un infant adoptat "es fiqui en embolics", a causa dels problemes per controlar les seves emocions; també és possible que en algun moment sigui víctima de rebuig i d'agressions verbals o físiques. De fet, el més probable és que tot això vagi barrejat.

Tolerància zero a la discriminació vol dir, no ho oblidem, no admetre'n cap, ni per motius d'aspecte físic, ni estètics, ni de creences, ni de composició familiar... Totes les qüestions es poden debatre en diàleg o assemblea respectuosa en què cadascú exposi els seus punts de vista, sense faltar mai al respecte a les persones.

Reconduir les situacions de tensió, establir mecanismes de mediació, tenir una gran cura del llenguatge -verbal i corporal- per part de les persones adultes, és l'única fórmula possible de capteniment exitós.

Bibliografia recomanada

Max van Manen

El tacto en la enseñanza .-El significado de la sensibilidad pedagógica

Ed Paidós

Vinyet Mirabent i Elena Ricart (comp)

Adopción y vínculo familiar: crianza, escolaridad y adolescencia en la adopción internacional

Ed Paidós

Gemma Cánovas Sau

El oficio de ser madre- la construcción de la maternidad

Ed Grafein

Informació senzilla i pràctica que podeu trobar a internet

- www.postadopcion.org
- <http://www.asatlas.org/educacion/adoptia/> Govern vasc, consejería de vivienda y asuntos sociales: **Adoptia, claves educativas.-para profesionales**
- fundació adana: llibre alumne TDAH (interessant en relació als problemes de dèficit d'atenció, hi hagi o no un diagnòstic de TDAH) <http://www.f-adana.org/>